

Тема. Михайло Коцюбинський. Загальний огляд життя і творчості. Психологічна новела «Intermezzo» з автобіографічною основою. Проблеми душевної рівноваги, повноцінного життя, специфіка творчого процесу.

Цілепокладання: поглибити знання студентів про життя та творчість М.Коцюбинського; ознайомити зі змістом новели «Intermezzo», особливостями її композиції та жанровими ознаками; визначити проблематику твору та його автобіографічність; допомогти збагнути специфіку імпресіоністичного твору, розкрити внутрішній стан ліричного героя, символічні образи та образні засоби, розвивати у студентів навички психологічного аналізу, образне мислення, уяву, вміння «бачити» і «чути».

Тип заняття: комбіноване

Форма заняття: психологічне дослідження

Методи та прийоми: інтерактивний прийом «Пейзаж», прийом «Звуковий імідж уроку», метод «Асоціативне гроно», вправи «Мікрофон», інтерактивна вправа «П'ять відчуттів», метод «Евристична бесіда», прийом «Піраміда твору», інтерактивна вправа «Настроєва мозаїка ліричного героя новели», прийом «Енергобокс», гра «Віднайди зашифроване слово».

Форми роботи: фронтальна, індивідуальна, групова

Міжпредметні зв'язки: інформатика, психологія, історія України, образотворче мистецтво, українська мова.

Епіграф

**Йду між люди. Душа готова, струни тугі, вона вже грає.
М.Коцюбинський**

Перебіг заняття

I. Організаційний момент.

1. Вступне слово вчителя

Доброго дня, дорогі студенти! Нехай сьогоднішній урок принесе вам багато знань та незабутніх вражень!

Бажаю вам зробити свій вагомий внесок до успіху нашого уроку та здобути нові навички для майбутніх досягнень.

2. Інтерактивний прийом «Пейзаж» (емоційне налаштування).

<https://wordwall.net/uk/resource/63677047>

(З метою рефлексії настрою та емоційного стану студентів застосовує емоційно - художнє оформлення (картинка із зображенням пейзажу). Студенти повинні обрати сам те зображення, яке відповідає їх настрою.)

II. Актуалізація навчальної діяльності

Творці майбутнього! Осінь – час для збирання знань, навичок і вражень.

Рухаймося вперед разом та вчимося на повну силу!

1. Прийом «Звуковий імідж уроку» (вмикається запис стукоту поїзда).

Питання для студентів:

Наскільки довго ви можете слухати цей звук? Чому?

Орієнтовна відповідь: не довго, тому що настає втома.

2. Вправа «Мікрофон»

1. Чи траплялося вам відчувати втому, викликану безконечним «треба», «мушу»?

2. Чи думали інколи, що через проблеми інших людей ви не можете розібратися з власними?

3. Чи мали бажання часом усамітнитися, аби ніхто не заважав?

4. З яким кольором у вас асоціюється втома?

Зачитування вчител уривку від слів: «Лишилось тільки ще спакуватись... Се було одно з тих незчисленних «треба», які мене так утомили і не давали спати.

Дарма, чи те «треба» мале, чи велике, — вагу те має, що кожен раз воно

вимагає уваги, що не я їм, а воно мною уже керує. Фактично стаєш

невільником сього многоголового звіра. Хоч на час увільнитись від нього,

забути, спочити. Я утомився. Бо життя безупинно і неблаганно іде на мене,

як хвиля на берег. Не тільки власне, а і чуже. А врешті — хіба я знаю, де

кінчається власне життя, а чуже починається? Я чую, як чуже існування

входить в моє, мов повітря крізь вікна і двері, як води притоків у річку. Я не

можу розминутись з людиною. Я не можу бути, самотнім. Признаюсь —

зздрю планетам: вони мають свої орбіти, і ніщо не стає їм на їхній дорозі.

Тоді як на своїй до я скрізь і завжди стрічаю людину». Щойно ви

прослухали уривок з «Intermezzo», одного з найкращих творів М.

Коцюбинського. Цей твір ми вивчатимемо сьогодні на занятті. Отже, запишіть

тему заняття

3. Оголошення теми, цілепокладання. Робота над епіграфом.

Ми говорили про втому, але поряд із нею повинен бути відпочинок, тому складіть асоціативне гроно до слова «відпочинок»

З яким кольором він у вас асоціюється?

4. Вправа «Асоціативне гроно».

Скажіть, які образи виникають у вашій уяві, коли ви думаєте про відпочинок?

Запишіть власні асоціації в зошит у вигляді асоціативного грона.

5. Слово вчителя

Втома та відпочинок – це епітети(протилежні за значенням слова), такими ж

протиріччями й епітетами наповнене життя Михайла Коцюбинського, про

якого будемо говорити надалі. Стильного естета, який любив їжу,

насолоджувався життям і писав тексти, якими хочеться зачитуватися.

III. Сприйняття та засвоєння навчального матеріалу.

1. Випереджальне домашнє завдання – проєкт «Життєвий шлях Михайла Коцюбинського». (Студенти під час розповіді своєї одногрупниці заповнюють таблицю)

2. Випереджальне домашнє завдання – проєкт «Творчість Михайла Коцюбинського» (Під час розповіді студенти мають занотувати дати написання творів «Intermezzo» та «Тіні забутих предків».)

3. Цікаві факти про письменника. Слово вчителя.

Попри те, що Михайло Коцюбинський прожив у Вінниці недовго – вона закріпила за собою статус «міста Коцюбинського». У Вінниці є пам'ятник, музей, кінотеатр, університет Коцюбинського, тут його ніжно називають «наш Мих Мих», тобто наш Михайло Михайлович. (слайд 7-10). Якщо плывтимете на човнику вздовж Південного Бугу на південь до району Сабарів, то проминете камінь, на якому, за переказами, любив сидіти Михайло Коцюбинський. Там він написав перші оповідання, туди любили навідуватися його прихильники. Коцюбинський так і не отримає вищої освіти, чим потім перейматиметься все життя. Але екстерном складе іспити на звання народного учителя у Вінницькому реальному училищі й почне займатися репетиторством. Коли грошей на життя не вистачає, Михайло Михайлович йде працювати в складі Одеської філоксерної комісії. Завдання якої – об'їздити південь російської імперії, виявити та знешкодити шкідника винограду – філоксеру. Так, протягом трьох років він побував у Бессарабії, на батьківщині матері в Молдові, в Криму. Цей досвід справив потужне враження на митця, з'являються бессарабський та кримський цикли творів: «Пекоптьор», «В путах шайтана», «На камені», «Під мінаретами». Поки Коцюбинський працює на півдні вдома, у Чернігові, на нього чекає енергійна та рішуча дружина Віра, освічена і дуже красива. Вона закінчила петербурзький вищий навчальний заклад – Бестужевські курси й була, як і сам Коцюбинський, народною вчителькою. Її бажання займатися освітою було дуже сильним – напередодні Першої світової війни вона створила першу українську школу імені Грінченка. Вдома Коцюбинського завжди чекав сад прекрасних квітів, четверо дітей і турбота. У Чернігові Коцюбинський заснував товариство «Просвіта» – громадську організацію, яка займалася проукраїнськими освітніми та культурними проєктами. Свою творчість він починав як реаліст і народник, він був послідовником Івана Нечуя-Левицького і Панаса Мирного. Але водночас цікавився європейською літературою, схилився до психологізму та імпресіонізму – останнього великого стилю XIX століття. Коцюбинський писав про роздвоєність душі героїв, але насправді щоразу несвідомо писав про власну драму, роздвоєність своєї особистості. Він працював на державній службі, але ненавидів царський режим, він був засновником «Просвіти», але на роботі говорив російською. Його твори друкувалися рідною мовою на Галичині та в перекладах на російську – в російській імперії. А ще ж любов! У статистичному бюро Михайло Михайлович знайомиться зі значно молодшою за нього працівницею – Олександрою Аплаксіною. Він зізнається їй у почуттях. Вони таємно листуються, залишаючи записки одне для одного у кишені її пальта, постійно ховаються, він чекає моменту, коли вони зможуть бути нарешті разом. Але нічого не обіцяє і не поспішає. Одного разу лист, який мала би отримати Олександра, читає дружина Віра. І з'ясовується, що вона його кохає, і для неї важливо, щоби він був поряд із нею, разом із дітьми. Для Коцюбинського той факт, що його люблять, – був серйозним аргументом. З Олександрою вони так ніколи й не були офіційно разом. Коцюбинський хворів на сухоти – хворобу,

яку сьогодні знаємо як туберкульоз. Тоді ліків від туберкульозу не було, але Коцюбинський їздив на лікування у теплі краї, в Італію. Він бував у Мілані, Римі, Флоренції, Неаполі, Мессіні, але найдовше затримувався на острові Капрі. Він був зачарований Італією та її природою. Писав про те, що за тиждень життя на Капрі його уже знало все місто. А те, що він письменник ще й викликало велику повагу в містян. У цей же час на Капрі живе зірка тогочасної російської літератури – Максим Горький. Коцюбинський приходив до нього на віллу Берінга, де затримується до пізньої ночі. У передреволюційний період на віллу стікаються політичні та культурні діячі Імперії. Там уже активно працювала партійна школа, де навчали основам революційної боротьби. У домі Горького завжди було багато гостей, велися цікаві розмови та палкі дискусії. На честь Коцюбинського Горький навіть влаштовує рибалку. Але Коцюбинському значно комфортніше бути на самоті: розглядати світ, досліджувати себе. Для нього острів Капрі – це така казка, у якій хотілося залишатися довше. Захват у Коцюбинського викликала рослина – агава. Він знався на рослинах як ботанік, а ставився до них як поет. Цікаво, що із Капрі обом своїм жінкам з Італії Коцюбинський писав листи, іноді навіть однакові. Із тією відмінністю, що дружині Вірі він звітував про своє харчування, а коханій Олександрі – розповідав про книжки, ідеї, почуття до неї. До речі, про їжу!

Літературознавиця Соломія Павличко пише про те, що Коцюбинський сповідував культ їжі. Він любив їсти багато і різне, дбав про своє здоров'я і тому постійно вигадував собі різні дієти та рецепти.

Отже, сьогодні ми почали розмову про письменника Михайла Коцюбинського. І його роздвоєність: між щоденними заняттями, мовами, стилями, коханнями та продовжуємо говорити про невелику за обсягом, але дуже містку за сенсами новелу Михайла Коцюбинського «Intermezzo».

Творіння майстра пера, яке ми сьогодні вивчатимемо, виходить за рамки наших звичних уявлень про літературні жанри й напрями. У ньому використані засоби імпресіонізму. Пропоную розглянути цей напрям за допомогою відеофайлу.

4. Перегляд відеоматеріалу «Імпресіонізм».

<https://www.youtube.com/watch?v=aKlKBQw7Qjw>

Імпресіоністичне письмо вимагає від митця неабиякого таланту, особливої чутливості, вміння писати образно, переконливо й лаконічно. Таким майстром і став Коцюбинський. Валерій Шевчук захоплено пише: *«Ніхто ніколи ні до Коцюбинського, ні після нього не створював пластикою слова такого виключного враження, і саме в тому нам бачиться немеркнуча велич його художніх творів-картин».*

5. Вправа «Літературознавчі нотатки» .(Студенти роблять запис у зошитах).

Імпресіонізм- (від фран. – враження)- – художній напрям, заснований на принципі безпосередньої фіксації вражень, спостережень, співпереживань.

Можемо зробити висновок, що_ в імпресіоністичному літературному творі головне не змалювати предмет, а передати враження від нього. Звертаючись до внутрішнього світу людини, імпресіоністи перш за все відтворювали психологічний стан, динаміку почуттів та переживань. Саме тому

на початку заняття ми зупинились на ваших почуттях, бо саме на них і опираються письменники-модерісти.

Риси імпресіонізму :

заглиблення у внутрішній світ людини;

відтворення яскравими зоровими і слуховими образами;

зображення промовистими художніми деталями найтонших змін у настроях і в природі.

Що ж імпресіоністичного має ця новела?

Визначімо ці ознаки: у центрі уваги внутрішній стан героя; замість послідовної зміни подій, уривчасті фрагменти, відбиті у свідомості персонажа; герой не змінює світ, а «колекціонує» враження; створення повного враження через використання кольорової та звукової гам; текст вирізняється асоціативністю та метафоричністю; речення часто уривчасті, активно використовуються безсполучникові та питальні конструкції.

До свого літературознавчого словника ми запишемо визначення, який же твір називається новелою?

6. Історія написання новели «Intermezzo» .

1908-й рік, Чернігів, Михайло Коцюбинський багато працює і переживає труднощі в особистому житті. Якщо в італійського поета Данте Аліг'єрі музою була Беатріче, то в Михайла Коцюбинського – його співробітниця по статистичному бюро Олександра Аплаксіна. Зрештою фізична втома і духовна самотність призводять до повного виснаження та вигорання. Літературознавець Сергій Єфремов так згадував про зустріч із Коцюбинським 1907-го року, цитую: «...спершу не пізнав був у цій виснаженій, стомленій і під вагою втоми якомось незвично зігнутий постаті того колишнього Михайла Михайловича, завжди свіжого й міцного та дужого чоловіка».

Кілька разів у скрутні хвилини Коцюбинського підтримували меценати. Меценат – це багатий покровитель наук та мистецтва людина, яка допомагає митцям й освітянам фінансово. Наприклад, промисловець і фахівець у галузі цукроваріння Василь Смиренко видавав стипендії. Саме за підтримки Смиренка Коцюбинський їздив на лікування в Італію. Ще одним видатним меценатом того часу був Євген Чикаленко, який казав, цитую: «Легко любити Україну до глибини душі, а ви спробуйте любити її до глибини своєї кишені».

Найпростіший спосіб відпочити – це перемкнути увагу на щось інше, дистанціюватися від проблем і, звісно ж, втекти з міста, коли можна відірватися та насолодитися станом «тут і тепер». Тоді, у критичний момент 1908-го, Коцюбинський потребував саме такої втечі. Йому потрібен відпочинок, пауза, *intermezzo*. Безперечно, читаючи новелу, ви звернули на назву «*Intermezzo*», що в перекладі з італійської означає «перерва».

Отож, додамо ще одне визначення, яке є дуже важливим, щоб зрозуміти зміст твору.

Intermezzo (від італ.- перерва) - невеликий музичний твір, який здебільшого звучить у перервах між частинами трагедії чи опери.

Що ж означав для М. Коцюбинського 1908 рік? Рік написання новели «*Intermezzo*».

Із назви твору ми розуміємо, що героєві необхідний не ізольований перепочинок, а насолода багатьма рівнями звуків. І от меценат Чикаленко

пропонує Коцюбинському варіант заміського відпочинку – у маєтку в селі Кононівка, де за кілька днів Коцюбинський відновлює сили.

Тому «Intermezzo» присвячено кононівським полям.

7. Перегляд буктрейлера на книгу «Intermezzo».

<https://www.youtube.com/watch?v=qsCzVl64S8s>

8. Робота над змістом новели

Ідейний зміст твору.

Зафіксуємо, що «Intermezzo» за жанром – новела.

Новела- один із видів епічних творів, близький за розміром до оповідання, але відмінний від нього надзвичайною стислістю у викладі, напруженістю розвитку сюжету, несподіваністю розв'язки; властивий глибокий психологізм, відступи від норми усталеної будови.

У ній поєднані усі три роди літератури: епос, лірика і драма. Від епосу – прозова оповідь. Від поезії – високий рівень образності барв та звуків, коли у кожному наступному фрагменті відбувається синкретизм (поєднання) – переплетення візуальних та аудіальних образів. Тому «Intermezzo» називають «поезією в прозі». Від драми – список дійових осіб на початку твору.

Специфіка твору полягає в тому, що новела нагадує мозаїку, але сюжет все ж таки окреслюється. Це втеча від людини й повернення до неї. З одного світу ліричний герой потрапляє в інший, протилежний, тобто М. Коцюбинський використовує прийом контрасту. Саме ефект контрасту і є ознакою імпресіонізму М. Коцюбинського.

9. Метод «Евристична бесіда з читанням та коментуванням»

Твір має присвяту: *«Присвячую Кононівським полям»*. **Чим цікава така присвята? Відповідь спробуємо дати наприкінці уроку.**

Учитель. На початку твору автор подає список дійових осіб. Але дійові особи – це ознака драматичного твору. Як це розуміти? Зачитайте їх (справа в тому, що дія твору відбувається в душі ліричного героя. Це і є однією з рис імпресіонізму. У Коцюбинського дійові особи – це не люди, почуття, вірніше, символи суперечливих почуттів, які постійно ведуть боротьбу в душі героя.) Автор прагне показати не стільки зовнішній перебіг подій (втеча з міста, приїзд у село, мандрівка серед поля і т.д.), скільки суперечливу душевну боротьбу за право і можливість повернення до людей. Чим більше герой переповнюється негативними емоціями і почуттями, тим чіткіше і виразніше простежується його зневага до людини, її проблем, і, навпаки, позитивні почуття наближають його до суспільства. Отже, дія твору відбувається в душі ліричного героя.

- Хто ж він, ліричний герой «Intermezzo»? (Ліричний герой, очевидно, сам Коцюбинський, але це не зовсім так. Багато відчуттів, описаних у новелі, знайомі кожній людині. Сергій Єфремов назвав новелу «поемою душі».

Справді, зміст новели – своєрідна поетична кардіограма внутрішнього стану митця. У психологічно важкий період свого життя М. Коцюбинському потрібно було прислухатись до власної душі, розібратись у собі самому, вийняти біль із серця і вилити на папір, звільнившись від нього. Цей твір, можливо, Коцюбинський писав передусім для себе, але новела може допомогти кожній людині впоратися із самим собою).

- На які групи можна поділити всі образи новели? (групах): ліричний герой – митець, який приїхав у село на відпочинок; селянин, якого митець зустрів у полі;*образи-символи:* сонце, ниви в червні, три білі вівчарки, зозуля, жайворонок; утома, людське горе, залізна рука міста.

- Всі образи-символи можна поділити на зорові й слухові. А на які дві групи ще можна їх поділити ?

Видимі й невидимі.

Ті, які наповнюють душу ліричного героя позитивними емоціями: сонце, жайворонки, ниви в червні.

Ті, які наповнюють душу ліричного героя негативними емоціями, вносять смуток, стрес: утома, людське горе, залізна рука міста.

-Що ж утомило ліричного героя, в чому його трагедія? (Читання I частини. «Мене втомили люди»). (*втомило людське горе*)

- Чому герой заздрить планетам? (Бо кожна з них має свою орбіту і ніщо не стає їм на дорозі. *«Признаюсь – заздрю планетам: вони мають скрізь свої орбіти, і ніщо не стає їм на їхній дорозі. Тоді як на своїй я скрізь і завжди стрічаю людину».*

- Що здивувало героя в перші хвилини після приїзду? (Героя здивувала абсолютна тиша, коли він почув навіть калатання власного серця. Не може бути такої тиші! Ось вона! Нарешті знайдено те, чого так бажалось в останні дні. Приходить заспокоєння, «утома» повільно залишає героя, зникає нервово виснаження: *«Так було тихо, що мені соромно стало чути калатання власного серця»*, що воно наче порушувало цю тишу.

-Чи одразу ліричний герой отримує зцілення? (Ні, абсолютного зцілення поки що немає. Це відбувається поступово.)

Що йому заважає? Він хоче забути про людські страждання хоч на мить, але «залізна рука міста» тягнеться за ним, обличчя людей проступають у темряві крізь стіни і лишають у його душі «сліди своїх підшв».

-Як ви розумієте образ «залізна рука міста»? «Залізна рука міста» - потяг і власне саме місто, неспокійне, шумливе, постають у новелі страшним металевим монстром.

Як він називає будинки в місті? – тисячі чорних ротів.*«Ти бичуєш святу тишу землі скреготом фабрик, громом коліс, брудниш повітря пилом та димом, реवेश від болю, з радості, злості. Як звірина».*

- Як ви розумієте образ трьох білих вічарок, Зозулі? (*Образи трьох вівчарок олюднені ,символічні*);Самозакохана Пава – дворянство;Трепов – жендармерія (кличкою цього пса стало прізвище міністра внутрішніх справ Трепова, який підписував смертні вироки повстанцям);«Дурний Оверко» - принижене й темне селянство, якому досить дати хоч трохи волі – і воно не кинеється вже ні на кого Центральну частину сюжетної оповіді становлять пейзажі.

- Кому завдячує зціленням ліричний герой? (Природі!).Нивам. Серед нив приходить заспокоєння. Гладить руками «соболіну шерсть ячменів, шовк колосистої хвилі», милується волошками, небом, хмарами. Це додає йому сил, відчуття себе як невід'ємної частки могутньої природи. Сонцю. «На небі сонце, серед нив я», - думає герой. Він кохається в сонці, п'є «теплий, зцілющий напій сонця», вдячний йому, бо саме воно сіє в душу золотий засів, наповнює її теплом і щирістю. Сонячне проміння здається йому материнським молоком,

яке ставить на ноги дитину, лікує знервовану душу. Саме за таку манеру змалювання сонця Михайла Коцюбинського називають Великим сонцепоклонником.

-Отже, Яка роль Кононівських полів? Чим вони допомогли митцеві? Кононівські поля, що на Полтавщині, і стали тією благодатною місциною на землі, яка називається *інтермецо*. Саме вони принесли герою заспокоєння.

IV. Узагальнення і систематизація вивченого.

1. Прийом «Піраміда твору». (допоможе студентам цілісно сприйняти художній текст, розвиває творче та критичне мислення, а не репродуктивне. Під час застосування такого прийому вони вчаться уважно ставитися до контексту, аналізувати поведінку головного героя, поєднувати її з життєвими уроками

Піраміда твору

1-й рядок – ім'я героя твору;

2-й рядок – два слова, що описують героя;

3-й рядок – три слова, що описують місце подій;

4-й рядок – чотири слова, що описують проблему твору;

5-й рядок – п'ять слів, що розкривають послідовність розгортання сюжетної лінії головного героя;

6-й рядок – шість слів, що описують роз'язання сюжету.

Відповідь:

Піраміда твору «Intermezzo»

(аналіз душевного стану героя)

Ліричний герой.

Втомлений, дивний.

Кононівські поля початок ХХ ст.

Душевні переживання ліричного героя.

Утома – депресія – стрес – інтермецо – зцілення.

Гармонія – чистота – спокій – рівновага – відновлення сил – зцілення.

2. Вправа «П'ять відчуттів».

Завдання: під час читання новели які відчуття ви пережили, побачили, почули, зрозуміли? Виконайте вправу «П'ять відчуттів».

3. Виступ психолога

44. Інтерактивна вправа «Настрєва мозаїка ліричного героя новели Михайла Коцюбинський «Intermezzo»»

<https://learningapps.org/watch?v=pyi6vs5fj23>

Завдання: за імпресіоністичною логікою композиція новели мозаїчна, змонтована з багатьох різних епізодів, у яких розкривається химерна гра настроїв героя. У цілому вгадуються три фази цієї настроєвої мозаїки.

Поєднай фази настроїв ліричного героя та цитати з твору.

IV. Закріплення знань, умінь та навичок.

1. Гра «Віднайди зашифроване слово»

VI. Підведення підсумків. Рефлексія.

1. Робота з епіграфом

Отже, сьогодні ми говорили про новелу «Intermezzo» Михайла Коцюбинського. Цей твір значною мірою автобіографічний, так як Коцюбинський втік у маєток мецената Євгена Чикаленка у село Кононівка, так і герой новели втікає з-під впливу «залізної руки города» на природу, щоби зробити паузу та відпочити. Коли відчуєте, що вам нестерпно, що вас втомили люди, то підведіться і шукайте порятунку в природі. Подаруйте собі інтермецо, перерву, так, як це зробив ліричний герой новели «Intermezzo», бо дійсно самотність людини на природі наповнює її щастям.

Ліна Костенко писала: «Отак, як є, а може бути гірше, а може бути зовсім, зовсім зле...» в таких випадках нехай вам допоможуть слова давньої молитви: «Дай вам, Боже, витримати те, що ви не можете змінити, дай вам, Боже, змінити те, що ви не можете витримати, дай вам, Боже, розуму відрізнити одне від одного».

2.Вправа «Енергобокс» .

Завдання: запропонуйте свої варіанти та запишіть на батарейках, як герой новели може відновити свої сили, розслабитися, наповнитися енергією? Можливо, зустрінитися з другом, прочитати улюблену книгу, зробити добру справу. А звідки ви черпаєте енергію? Які методи використовуєте ви, коли хочете зняти напругу?

VII. Домашнє завдання

1.Домашнє завдання, інструктаж щодо його виконання

1 Пройти тест в системі Moodie

2.Прочитати повість М. Коцюбинського «Тіні забутих предків».